

Rapport 2008:7 R

Utländska studenter i Sverige

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utländska studenter i Sverige

Utgiven av Högskoleverket 2008

Högskoleverkets rapportserie 2008:7 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, avdelning, utredningsavdelningen, **Charlotte Ejsing,**

Henrik Holmquist och **Stefan Paukvic**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets kontorservice, Stockholm, april 2008

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	7
Inledning	9
Ökad internationell studentmobilitet	11
Engelskspråkiga länder är populärast att studera i	11
Utbildning på avancerad nivå i Sverige	13
Engelskspråkiga program på avancerad nivå	13
Utländska studenter i Sverige	17
Freemovers i Sverige	17
Kvalitetsfrågor	27
Engelska som undervisningsspråk	27
Vad tycker lärarna?	28
Högskoleverkets kvalitetsutvärderingar	30
Ökad administration	39
Tidskrävande att anta utländska studenter	39
Uppehållstillstånd för studier	40
Myndighetsspråket är svenska	41
Stort behov av samordning	43
Jämförbar utbildning i Europa	43
Gemensamma satsningar från lärosätena	43
Migrationsverket	44
Internationella programkontoret och STINT	45
Högskoleverket koordinerar Erasmus Mundus	46
Lärosätenas arbete med internationalisering	46
Riksrevisionen	46
Regeringen	46
Behov av ökat samarbete och samordning	47

Förord

Den globala industriella utvecklingen är mycket expansiv. Sydostasien går före, med Sydamerika och Afrika i följe. Fattigdomen minskar i stora delar av världen. En ny uthållig infrastruktur för energi och transport byggs. Bologna-processen skapar europeiska examina som överensstämmer med de anglosachsiska. Denna globala harmonisering av den högre utbildningen skapar en ny mobilitet och strömmar av studenter rör sig mellan olika länder. Framstående universitet agerar på denna globala utbildningsmarknad. Företag söker excellenta studenter med rätt kompetens oberoende av nationalitet och var de utbildas.

Ett ökande antal utländska studenter söker sig till Sverige och svenska universitet och högskolor. En förutsättning för att utländska studenter ska studera i Sverige är att utbildningen ges på engelska. Hösten 2008 ger fler än 30 svenska lärosäten tillsammans över 500 programutbildningar på engelska på avancerad nivå.

De utländska studenterna bidrar till högskolans internationalisering, för in nya perspektiv i undervisningen och erbjuder en möjlighet för svenska studenter att skapa internationella nätverk. Genom att rekrytera utländska studenter till Sverige och öppna för invandring av kvalificerad arbetskraft säkrar vi svensk kompetensförsörjning inom nyckelområden för svenskt samhälle och industri och en framträdande plats i det globala kunskapssamhället.

Svenska universitet och högskolor ska konkurrera med de bästa internationella utbildningarna om de bästa utländska studenterna. Lärosätena och Högskoleverket måste hitta former för att garantera de engelskspråkiga utbildningarnas kvalitet och innehåll.

Sverige som varumärke står för demokrati, öppenhet, icke hierarkiskt och mångkulturellt och detta bör användas i universitets och högskolors marknadsföring av högre utbildning. För att Sverige och svenska lärosäten ska kunna hävda sig i konkurrens med andra länder behöver dock berörda myndigheter och organisationer samordna sina insatser bättre. Sverige behöver en nationell strategi för internationaliseringen av den högre utbildningen och gemensam marknadsföring av Sverige som studiedestination.

Anders Flodström
Universitetskansler

Charlotte Ejsing

Sammanfattning

Studentmobiliteten ökar i världen och även om engelskspråkiga länder är de mest attraktiva studiedestinationerna så fortsätter antalet utländska studenter som söker sig till Sverige att öka. Läsåret 2006/07 studerade knappt 27 900 utländska studenter på svenska universitet och högskolor. Av dessa var 16 700 freemovers och hade själva ordnat sina studier i Sverige, medan drygt 11 200 kom inom ramen för utbytesprogram. Av de inresande studenterna i Sverige kom två tredjedelar från Europa och Norden och en lite fler än en femtedel kom från Asien. Antalet inresande studenter från Asien fortsätter att öka mest. Numera studerar 5 900 personer från Asien i Sverige.

Andelen utländska studenter är mycket hög på programmen på avancerad nivå. På masterprogrammen som startade höstterminen 2007 är över hälften av de registrerade studenterna utländska.

Inför höstterminen 2008 erbjuder 33 svenska lärosäten sammanlagt 530 engelskspråkiga program på avancerad nivå. Cirka 400 eller 75 procent av dessa är tvååriga masterprogram.

I Högskoleverkets enkät till freemovers i Sverige uppgav drygt hälften av de tillfrågade studenterna ett karriärorienterat skäl för sina utlandsstudier. Dessa studenter var målmedvetna och många av dem såg den svenska utbildningen som en väg till arbete inom EU. Cirka en tredjedel av studenterna totalt var upplevelseorienterade. De sökte personlig utveckling och ville uppleva ett nytt land och en ny kultur. Att utbildningen ges på engelska är en grundförutsättning för att utländska studenter ska kunna studera i Sverige. Att valet av studieland föll på Sverige berodde på att studenten hittade en passande och avgiftsfri utbildning. Studenter med låg kunskap om Sverige och lärosätet använde sig av rankingslistor. Såväl Sverige som studiedestination som utbildningen och lärarna fick mycket goda betyg av studenterna.

En genomgång av Högskoleverkets samtliga utvärderingsrapporter mellan åren 2001 och 2007 visar att drygt en fjärdedel av rapporterna behandlar utländska studenter. Vi vet idag inte särskilt mycket om hur utbildningarnas kvalitet påverkas av att de ges på engelska till heterogena studentgrupper.

Det är mycket som är på gång 2007 och 2008 som berör trenden av ett ökat antal utländska studenter i Sverige. Högskoleverket anser, mot bakgrund av den genomgång som görs i rapporten, att det behövs ökat samarbete och samordning mellan de myndigheter och organisationer som arbetar med frågor som rör de utländska studenterna. En gemensam strategi behöver tas fram liksom en tydlig arbetsfördelning mellan myndigheter och organisationer i deras arbete mot gemensamma mål.

Inledning

Den här rapporten syftar till att beskriva trenden med ett ökande antal utländska studenter som läser på engelskspråkiga utbildningar vid svenska universitet och högskolor och de utmaningar och möjligheter som detta för med sig.

Medan det finns system för att följa upp utbytesstudenter som studerar i Sverige så är kunskapen lägre avseende de som söker sig hit på egen hand, så kallade freemovers. Rapporten har därför ett särskilt fokus på dessa studenter.

Inledningsvis görs en internationell utblick.

Det samlade utbildningsutbudet av engelskspråkiga magister- och masterprogram beskrivs.

Resultatet av en webbenkät riktad till freemovers presenteras. Vilka drivkrafter fick dessa studenter att söka sig utomlands? Vad fick dem att välja Sverige? Vad var avgörande för studenternas val av lärosäte och utbildning? Vad tyckte de om sin utbildning och sina lärare?

Genom att redovisa resultaten av lärarintervjuer och en genomgång av Högskoleverkets utvärderingsrapporter belyses kvalitetsaspekter på att undervisa på engelska till heterogena studentgrupper.

Rapporten redogör också för några administrativa och juridiska utmaningar som följer av ett ökat antal utländska studenter i Sverige.

Slutligen påpekas behovet av samordning mellan alla de myndigheter och organisationer som på olika sätt har ett ansvar för de utländska studenterna i Sverige.

Ökad internationell studentmobilitet

Mellan åren 2000 och 2005 ökade studentmobiliteten med 49 procent inom OECD-området och med 50 procent totalt i världen. År 2005 studerade över 2,7 miljoner studenter i ett annat land än sitt hemland och 84 procent av dessa studerade inom något OECD-land.

Den starka ökningen kan förklaras mot bakgrund av efterfrågan på språkkunskaper, och av behovet av djupare förståelse för olika kulturer och affärsmetoder och nätverk på den globala arbetsmarknaden. Många länder, speciellt inom Europa, uppmuntrar sina studenter att studera en tid utomlands. För mindre länder eller utvecklingsländer kan det vara kostnadseffektivt att låta sina medborgare studera utomlands istället för att själva bygga ut utbildningssystemet. Andra länder, inte minst OECD-länder, ser en möjlighet att öka inkomsterna genom studieavgifter och den konsumtion som de utländska studenterna bidrar med.¹

Utbildning har blivit en handelsvara och innebär betydande exportinkomster för en del länder. Många länder i Europa har valt att ta ut studieavgifter för studenter utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Studieavgiften varierar mellan länder och lärosäten och beror på utbildningsnivån och utbildningsområde. I vissa länder utgör avgiften en liten del av finansieringen medan den i andra genererar ett överskott. De Nordiska länderna, förutom Danmark, har valt att ha avgiftsfrihet.

Engelskspråkiga länder är populärast att studera i

De engelskspråkiga länderna var populärast att studera i och tog år 2005 emot 40 procent av de utländska studenterna inom OECD-området. De länder som tog emot flest inresande studenter 2005 var USA (22 procent), Storbritannien (12 procent), Tyskland (10 procent), Frankrike (9 procent) och Australien (6 procent).

År 2005 var USA det största mottagarlandet av utländska studenter, även om antalet sedan sekelskiftet har minskat med sex procentenheter. I de flesta länderna inom OECD har antalet utländska studenter ökat, till exempel i Japan, Canada, Nya Zeeland och Sydafrika. Nästan hälften av de utländska studenterna inom OECD-länderna kom från Asien, främst från Kina och Indien. Inom OECD-området hade Frankrike, Tyskland, Japan och Korea de mest mobila studenterna. Utanför OECD-området var det Kina och Indien som hade de mest mobila studenterna.

1. Education at a Glance 2007.

De länder som hade den största andelen utländska studenter inom samtliga ämnesområden, i förhållande till det totala antalet studenter i landet, är Australien, Nya Zeeland, Storbritannien, Schweiz och Österrike.

Inom OECD-området studerade flest utländska studenter inom naturvetenskap/teknik och samhällsvetenskap/ekonomi. Mer än 30 procent av de utländska studenterna världen över läste något program inom teknik eller naturvetenskap. De största mottagarländerna för dessa studenter var Finland, Sverige, USA och Tyskland.

Australien och Nya Zeeland hade flest utländska studenter inom samhällsvetenskap/ekonomi i förhållande till det totala antalet studenter inom detta område. Även Storbritannien, Nederländerna och Portugal hade många utländska studenter som studerade samhällsvetenskap/ekonomi i förhållande till det totala antalet studenter inom detta område.

Belgien, Danmark och Ungern hade flest utländska studenter inom medicin i förhållande till det totala antalet studenter inom detta område.

Utbildning på avancerad nivå i Sverige

Det råder en viss förvirring kring begreppet masterprogram. Innan införandet av den nya examensordningen omfattade en magisterexamen 160 poäng, vilket motsvarade sammanlagt fyra års studier. Från och med hösten 2007 skiljer man på grundnivå och avancerad nivå. På grundnivå uppnås kandidatexamen efter tre års studier, vilket ger 180 högskolepoäng. Magisterexamen uppnås nu efter att ha fullgjort 60 högskolepoäng, vilket motsvarar ett års studier. För en masterexamen krävs 120 fullgjorda högskolepoäng, motsvarande två års studier. Både för magister- och masterexamen är avlagd kandidatexamen ett krav.

Översättningen av begreppet magister från svenska till engelska har troligtvis bidragit till förvirringen. De korrekta begreppen för magister på engelska är one-year master och för master two-year master.

I Högskoleverkets årsrapport för 2007² uppskattades antalet tvååriga masterprogram som skulle påbörjas hösten 2007 i Sverige uppgå till cirka 680. Våren 2007 var det svårt att uppskatta det exakta antalet program på avancerad nivå på grund av den kontinuerliga uppdateringen av lärosätenas webbplatser. En del lärosäten hade inte hunnit med att uppdatera till det nya poängsystemet våren 2007. Uppdateringen skedde i samband med att den nya examensordningen började tillämpas från den 1 juli 2007.

I en inventering av tvååriga masterprogram som gjordes via lärosätenas webbplatser i januari 2008 uppskattades antalet som ska påbörjas hösten 2008 uppgå till cirka 640. Detta är en minskning med cirka 8 procent jämfört med våren 2007. Utöver dessa cirka 640 tvååriga masterprogram erbjuds det cirka 220 ettåriga magisterprogram i Sverige hösten 2008.

Såväl år 2007 som 2008 erbjöd Stockholms universitet, Kungliga Tekniska högskolan, Göteborgs universitet och Lunds universitet flest program på avancerad nivå. Dessa fyra erbjöd ungefär hälften av det totala antalet program. De flesta gavs inom teknik, naturvetenskap och samhällsvetenskap/ekonomi/juridik. Dessa tre utbildningsområden står för ungefär en fjärdedel var av det totala utbildningsutbudet på avancerad nivå.

Engelskspråkiga program på avancerad nivå

Inför höstterminen 2007 var satsningen på engelskspråkiga program på avancerad nivå stor. Då var det 31 lärosäten som tillsammans erbjöd cirka 480 program på avancerad nivå med engelska som undervisningsspråk. Siffran är en uppskattning eftersom lärosätena kontinuerligt uppdaterade sina webbplatser.

2. Universitet & högskolor, Högskoleverkets årsrapport 2007 (Högskoleverkets rapportserie 2007:33 R).

Vi saknar dock uppgifter om huruvida alla dessa program som erbjöds studenterna har startat.

Inför höstterminen 2008 har antalet lärosäten som erbjuder engelskspråkiga magister- och masterprogram ökat till 33. Även antalet engelskspråkiga program på avancerad nivå har ökat till cirka 530. Cirka 400 eller 75 procent av dessa är tvååriga masterprogram.

Antalet program fördelat per utbildningsområde har ändrats något mellan hösten 2007 och hösten 2008. Inom teknik- och medicinområdet har antalet program minskat en aning och inom samhällsvetenskap, naturvetenskap och tvärvetenskap har antalet program ökat något.

Tabell 1. Engelskspråkiga program på avancerad nivå som erbjöds höstterminen 2007 och höstterminen 2008 fördelade per utbildningsområde och procentandel.

Utbildningsområde	HT 2007 (andel i procent)	HT 2008 (andel i procent)
Teknik	48	46
Samhällsvetenskap/ekonomi/juridik	25	26
Naturvetenskap	16	17
Humaniora	3	3
Medicin/vård	3	2
Tvärvetenskap	3	4
Konstnärligt område	2	2

Tabell 2. Engelskspråkiga program på avancerad nivå som erbjöds höstterminen 2008 fördelade per utbildningsområde och antalet ECTS poäng.

Utbildningsområde	Totalt antal program	120 ECTS poäng (master)	60 ECTS poäng (magister)	75–90 ECTS poäng (magister) ¹
Teknik	248	205	43	0
Samhällsvetenskap	138	79	56	3
Naturvetenskap	88	71	17	0
Humaniora	14	5	7	2
Medicin/vård	13	10	3	0
Tvärvetenskap	21	19	1	1
Konstnärligt område	12	12	0	0

De lärosäten som erbjöd flest engelskspråkiga program på avancerad nivå höstterminen 2007 och höstterminen 2008 var Chalmers tekniska högskola, Kungliga Tekniska högskolan, Stockholms universitet, Lunds universitet och Umeå universitet.

Dessa fem lärosäten erbjöd nästan hälften av de engelskspråkiga programmen i Sverige. Tekniska engelskspråkiga program på avancerad nivå omfattade nästan hälften av utbudet. Därefter följde samhällsvetenskap och naturvetenskap.

3. Dessa program leder till en magisterexamen trots att de har mer än 60 ECTS poäng. Lärosäten kan bara utfärda två typer av examen på avancerad nivå (magister som är 60 hp och master som är 120 hp).

Kungliga Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola erbjöd flest engelskspråkiga program på avancerad nivå inom teknikområdet höstterminerna 2007 och 2008. Men även Luleå universitet, Umeå universitet och Linköpings universitet hade många engelskspråkiga program på avancerad nivå inom detta område.

Inom det samhällsvetenskapliga området var det Stockholms universitet, Umeå universitet och Lunds universitet som erbjöd flest engelskspråkiga magister- och masterprogram läsåret 2007 och 2008. Uppsala universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet erbjöd flest engelskspråkiga program inom naturvetenskapsområdet.

Erasmus Mundus programmet som främst riktar sig till studenter utanför EU och EES erbjöd 19 engelskspråkiga program på avancerad nivå för utländska studenter åren 2007 och 2008. Strax över hälften av dessa var inom teknikområdet.⁴

Antalet engelskspråkiga program fortsätter öka

Hösten 2007 ställdes ett antal frågor om engelskspråkiga magister- och masterprogram till tolv⁵ av de 31 lärosäten som erbjöd magister- och masterprogram på engelska. Urvalet gjordes så att det var huvudsakligen lärosäten som erbjuder ett stort antal magister- och masterutbildningar som tillfrågades.

Syftet med frågorna var att ta reda på om trenden med ett ökat antal engelskspråkiga program på avancerad nivå och ett ökat antal utländska studenter fortsätter. Undersökningen avsåg både svenska och utländska studenter vid engelskspråkiga program på avancerad nivå.

Jämförelse gjordes med ettåriga magisterprogram hösten 2006. Orsaken var att tvååriga masterprogram inte tillkom officiellt⁶ förrän hösten 2007.

Nästan samtliga av de tillfrågade lärosätena hade fler program på avancerad nivå och på vissa lärosäten hade antalet program fördubblats. Lunds universitet, Chalmers tekniska högskola och Sveriges lantbruksuniversitet hade störst ökning av antalet program på avancerad nivå. I stort sett hade samtliga av de magister- och masterprogram som erbjöds hösten 2007 startat.

Hos sju av de tolv tillfrågade lärosätena var söktrycket högt. Dessa sju lärosäten hade haft betydligt fler antal sökanden hösten 2007 jämfört med hösten 2006. Flest behöriga kom ifrån Kina och Pakistan men många tycks ha sökt trots att de var obehöriga.

Hos tre lärosäten hade söktrycket minskat och för två lärosäten var söktrycket oförändrat. Det minskade antalet sökanden avsåg i första hand obehöriga sökanden.

4. www.studyinsweden.se 2007-11-12–2008-01-18.

5. Kungliga Tekniska högskolan, Chalmers tekniska högskola, Umeå universitet, Blekinge tekniska högskola, Göteborgs universitet, Uppsala universitet, Högskolan i Halmstad, Sveriges lantbruksuniversitet, Linköpings universitet, Karolinska institutet, Luleå tekniska universitet och Lunds universitet.

6. Ettåriga magisterprogram översattes till master på engelska innan genomförandet av den nya examensordningen.

Även antalet antagna hade ökat höstterminen 2007. Vissa lärosäten hade gjort medvetna överintag på grund av svårigheter för studenter att få uppehållstillstånd i tid till terminsstart. Hos endast två lärosäten hade antalet antagna studenter minskat.

Hos sju av de tillfrågade lärosätena ökade antalet studenter som påbörjade sin utbildning. Detta var troligtvis resultatet av fler program, ökat söktryck och fler antagna.

Ett mindre antal lärosäten hade färre studenter som påbörjade sin utbildning jämfört med hösten 2006, trots att det var fler som blev antagna hösten 2007. Många studenter anmäler sig men ett betydligt mindre antal dyker upp. En orsak till detta kan vara att många studenter sökte till flera lärosäten innan de hade bestämt sig.

Studenter från Asien fortsätter att dominera trots en märkbar minskning av studenter från Indien och Kina. Antalet ansökningar ökade mest från Pakistan, Nigeria och Bangladesh inför höstterminen 2007. Även ansökningar från Iran, Etiopien och Kamerun hade blivit några fler.

Studenter från Europa hade minskat något jämfört med tidigare år. Höstterminen 2007 var det fortfarande relativt få sökanden från Latinamerika.

Utländska studenter i Sverige

De utländska studenternas antal och andel på framförallt avancerad nivå fortsätter att öka. Antalet inresande studenter till Sverige har ökat varje år sedan mitten av 1990-talet. Under läsåret 2006/07 var det knappt 27 900 utländska studenter som studerade på svenska universitet och högskolor. I genomsnitt har ökningstakten varit 13 procent per år. Detta innebär att antalet inresande internationella studenter till Sverige numera är fler än antalet utresande svenska studenter. De inresande studenternas antal har tredubblats på tio år och deras andel av den totala studentpopulationen är numera uppe i över sju procent.

Av de knappt 27 900 utländska studenterna i Sverige läsåret 2006/07 var 16 700 freemovers och hade själva ordnat sina studier i Sverige, medan drygt 11 200 kom inom ramen för utbytesprogram, varav merparten via Erasmus-programmet. Av de inresande studenterna i Sverige kom två tredjedelar från Europa och Norden och en lite fler än en femtedel kom från Asien. Antalet inresande studenter från Asien fortsätter att öka mest. Nu studerar 5 900 personer från Asien i Sverige, vilket är tolv gånger fler än i mitten av nittio-talet.⁷

Stor andel utländska studenter på avancerad nivå

En statistisk analys⁸ av preliminära uppgifter om registrerade studenter per den 15 oktober 2007 visar att andelen utländska studenter är mycket hög på programmen på avancerad nivå som startade höstterminen 2007. På magisterprogrammen är cirka 40 procent utländska studenter och på masterprogrammen är över hälften av de registrerade studenterna utländska.

Antalet utländska studenter ökar även på grundnivå

Det är inte bara på avancerad nivå som antalet utländska studenter ökar. Många utländska studenter söker sig till enstaka kurser på grundnivå och i begränsad utsträckning till program som leder till en kandidatexamen. Verket för högskoleservice rapporterar mer än en fördubbling av antalet sökanden mellan våren 2007 och våren 2008.

Freemovers i Sverige

För att få en samlad bild av de studenter som själva ordnade sin utbildning i Sverige, så kallade freemovers, lät Högskoleverket tillsammans med Svenska institutet genomföra en webbenkät våren 2007. Enkäten skickades ut till cirka

7. Högskoleverket, Statistisk analys 2008/2.

8. Högskoleverket, Statistisk analys 2007/9.

2 600 studenter. Antalet studenter som anmälde intresse att medverka i studien uppgick till 1 261. För att delta i undersökningen skulle studenten vara en freemover, studera på ett engelskspråkigt magister- eller masterprogram och komma från ett land utanför Norden. 757 studenter stämde in på kriterierna och slutförde enkäten. Det är deras svar som är representerade i texten nedan.

Av de drygt 27 900 studenter som studerade i Sverige läsåret 2006/07 var 9 600 studenter freemovers från ett land utanför Norden. Det saknas uppgift om hur många av dessa som studerade på ett engelskspråkigt magister- eller masterprogram, men det är rimligt att anta att så var fallet för det stora flertalet. Dock går det inte mot denna bakgrund att få fram någon korrekt jämförelsesiffra för urvalet, men uppskattningsvis så borde de 757 studenterna som besvarade enkäten representera cirka tio procent av den totala studentpopulationen som stämde in på kriterierna.

Ett begränsat antal e-postadresser till utländska studenter från Stockholms universitet och Uppsala universitet gör att dessa två lärosäten är underrepresenterade i undersökningen. Vilket i sin tur medför att främst utbildningsområdet naturvetenskap men även i viss mån samhällsvetenskap är underrepresenterade.

Högskoleverket har även tagit del av en undersökning som Kungliga Tekniska högskolan gjort om sina utländska studenter. Några av frågeställningarna liknade eller var identiska med frågorna i Högskoleverkets och SI:s enkät, vilket gjorde svaren jämförbara. Kungliga Tekniska högskolans enkät är från 2006 och antalet svar uppgick till 681.

Studenterna i undersökningen

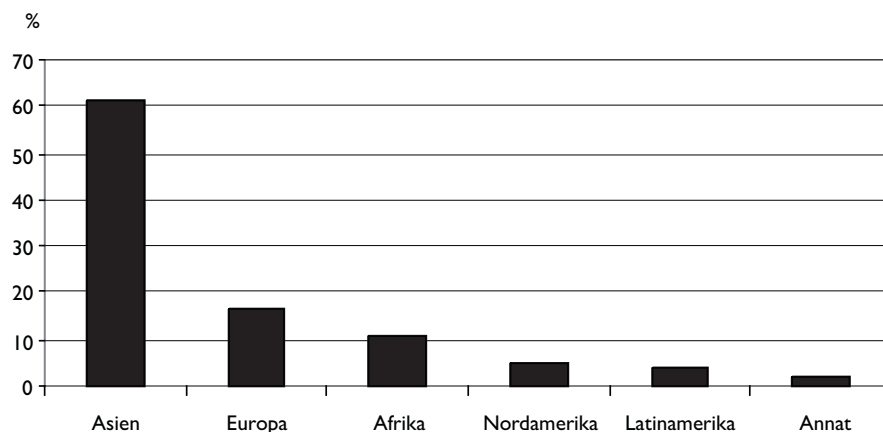
I Högskoleverkets undersökning⁹ var manliga studenter något överrepresenterade, 73 procent män jämfört med 27 procent kvinnor. Rensat för teknologistudenterna utgjorde kvinnorna cirka 41 procent.

Majoriteten, eller 65 procent av studenterna, var 25 år eller äldre. Av dessa var 67 procent män och 59 procent kvinnor.

I undersökningen var de tre största ursprungsregionerna Asien (61 procent), Europa (17 procent) och Afrika (11 procent).

9. Freemovers i Sverige 2007.

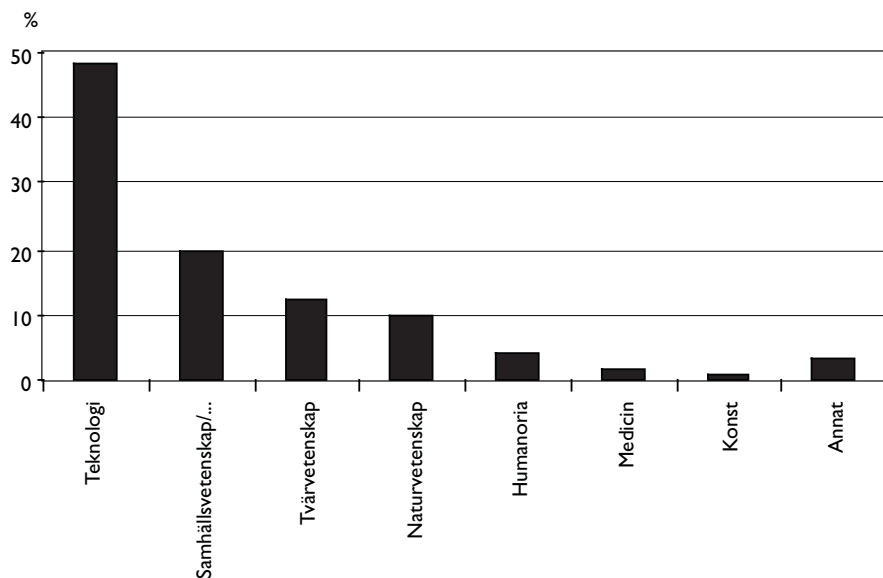
Figur 1. Antalet studenter fördelat per ursprungsregion.

De fem största ursprungsländerna var Kina (15 procent), Pakistan (12 procent), Indien (8 procent), Iran (8 procent) och Nigeria (4 procent).

Per utbildningsområde studerade nästan hälften av studenterna inom det tekniska området. Därefter kommer samhällsvetenskap/ekonomi (20 procent), tvärvetenskap (12 procent) och naturvetenskap (10 procent).

Figur 2. Antalet studenter fördelat per utbildningsområde.

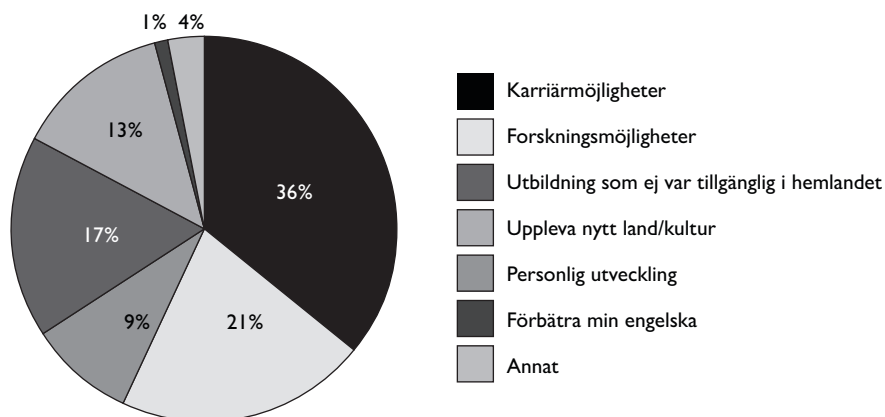
Det största antalet studenter i undersökningen kom från Chalmers tekniska högskola, Linköpings universitet och Lunds universitet.

Karriär lockar studenter utomlands

Svaren i undersökningen visar att de tillfrågade studenterna hade två skilda drivkrafter för att studera utomlands: karriären och upplevelsen. Karriärorienterade studenter hade karriär- och forskningsmöjligheter som skäl. Upple-

velseorienterade hade personlig utveckling och upplevelsen av ett nytt land och ny kultur som skäl.

Figur 3. Vilken var den viktigaste orsaken för dig att studera utomlands?

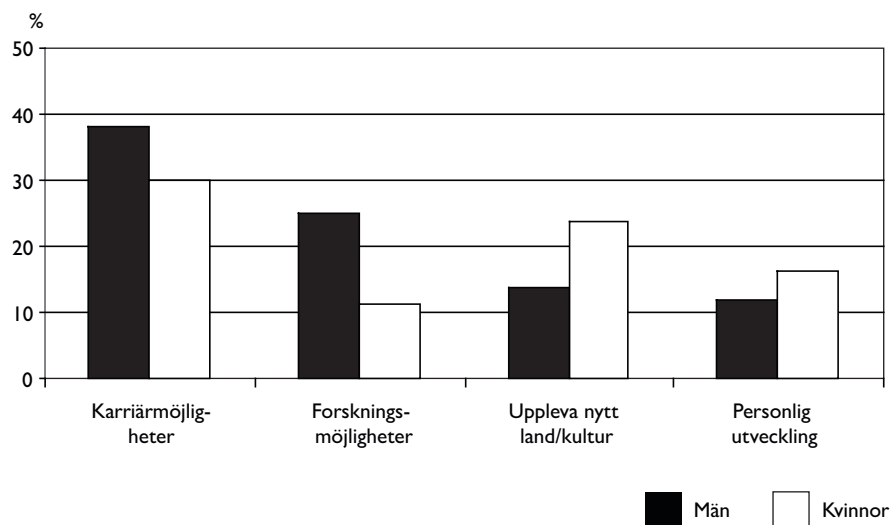
Totalt angav strax över hälften av studenterna karriären och forskningsmöjligheterna som motiv för utlandsstudier. Studenter som hade karriären i fokus var ganska målmedvetna, hittade inte motsvarande utbildning i hemlandet och ville ha god kvalitet på utbildningen. Många av de karriärinriktade studenterna såg den svenska utbildningen som en inkörsport för ett vidare arbete inom EU.

Att framtida jobb­möjligheter var viktigt för de karriärinriktade studenterna bekräftas av både Högskoleverkets och Kungliga Tekniska högskolans enkätsvar.

Cirka en tredjedel av studenterna totalt var upplevelseorienterade. Dessa studenter ville utvecklas personlighetsmässigt och uppleva ett nytt land och en ny kultur. Studenterna eftersträvade mycket kontakt med studenterna i Sverige. De flesta studenter inom humaniora och samhällsvetenskap/ekonomi hade en upplevelseorienterad drivkraft till utlandsstudier och kom främst från Nordamerika och Europa.

I undersökningen var både manliga och kvinnliga studenter tydligt karriärinriktade. Kvinnliga studenter var dock något mer upplevelseorienterade än manliga studenter.

Figur 4. Motiv för utlandsstudier, skillnader mellan män och kvinnor.

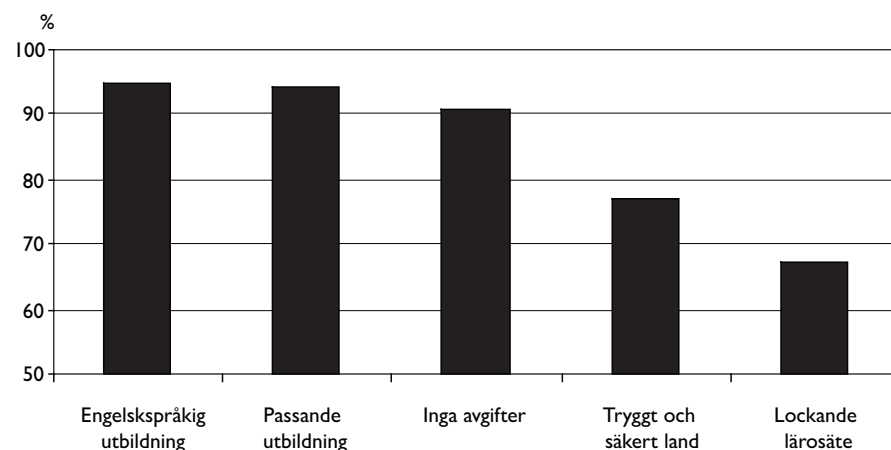

Studenter inom teknik och naturvetenskap som kom från Asien och Afrika hade nästan enbart karriären som drivkraft för sina utlandsstudier.

Passande och avgiftsfri utbildning

Kunskapen om Sverige som utbildningsland var ganska låg. Strax över hälften av de utländska studenterna hade låg kunskap om Sverige innan valet av utbildning. Utifrån undersökningen tycks det finnas störst okunskap om Sverige bland nord- och sydamerikanska studenter.

Figur 5. De fem viktigaste skälen till att studenterna valde Sverige som utbildningsland.

Att utbildningen ges på engelska är en grundförutsättning för att utländska studenter ska kunna studera i Sverige. Valet av Sverige som studieland berodde för många studenter på att man hittade en passande och avgiftsfri utbildning. Sverige ansågs vara ett tryggt och säkert land runt om i världen. Detta var en annan bidragande faktor till att en del studenter valde Sverige, främst studen-

ter från Asien och Afrika. Även den svenska livsstilen och kulturen lockade studenter till Sverige, främst de upplevelseorienterade studenterna.

Studenter med låg kunskap om landet och lärosätet använde sig av rankingslistor. Två tredjedelar av de asiatiska studenterna angav att rankinglistor utgjorde avgörande information för deras val av studieland och utbildning.

Nästan hälften av studenterna uppgav att deras föräldrars och vänners åsikter var viktiga inför beslutet. Beroende på vilken världsdel studenterna kom ifrån påverkades de olika inför valet av studieland från familjen, vännerna och lärarna. Studenter från Asien och Afrika tycktes ta mest hänsyn till sina föräldrars och vänners åsikter. Det fanns även en skillnad mellan män och kvinnor, där män påverkades mer av råd och rekommendationer än kvinnor.

Vid valet av lärosäte var utbildningens kvalitet (69 procent) samt innehåll och inriktning (68 procent) de avgörande faktorerna när studenterna ska välja utbildning och lärosäte. Att utbildningens kvalitet och inriktning är viktig bekräftas även i Kungliga Tekniska högskolans enkätsvar. För studenter inom naturvetenskap och humaniora var, förutom utbildningens kvalitet, inriktningen på utbildningen speciellt viktig.

Studenterna söker information på Internet

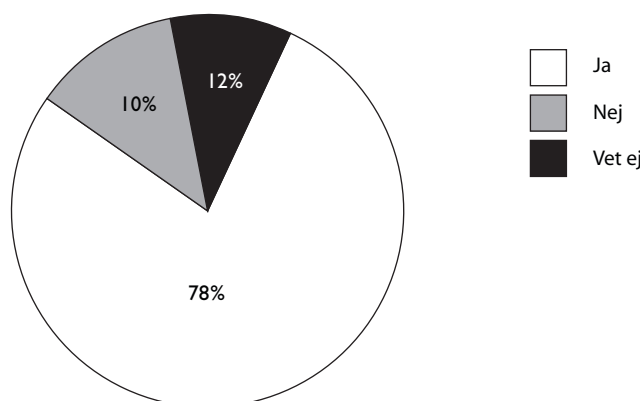
Att Internet var den viktigaste informationskällan till studenterna framgår både i våra och Kungliga Tekniska högskolans enkätsvar. Information om utbildningen via Internet var speciellt viktig för studenter från länder där kunskapen om Sverige är ganska låg.

Lärosätenas webbplatser var den främsta informationskanalen, men även Svenska institutets webbsida studyinsweden.se var en viktig informationskanal. Vänner och bekanta tycks också vara en viktig informationskanal, då nästan hälften av studenterna anger att de fått sin information därifrån. Kvinnorna var mer benägna än männen att ta kontakt med lärosätet innan de bestämde sig. Forskningsinriktande studenter tar i högre grad än andra studenter hänsyn till de egna lärarnas åsikter.

Studenterna nöjda med sin utbildning

En stor majoritet skulle rekommendera sin utbildning till andra utländska studenter. Studenter från Afrika tycks vara mest nöjda med utbildningen i Sverige.

Figur 6. Skulle du rekommendera studenter från andra länder att välja din utbildning?

Studenterna tyckte att utbildningen höll hög kvalitet, att lärarna var bra och att de studerade på en intressant kurs som passade dem.

Även den administrativa personalen får höga betyg. En stor majoritet av studenterna tyckte att de var tillgängliga, hjälpsamma och serviceinriktade.

Om utbildningen kostade pengar skulle dock endast 37 procent rekommendera den. De karriärinriktade studenterna var mest benägna att betala för utbildningen.

De som inte skulle rekommendera utbildningen om den kostade pengar menar att det fanns kvalitetsproblem som man inte vill betala för. De ansåg att utbildningen var dåligt organiserad och hade lågt ställda krav. Förväntningar som inte uppfyllts var en annan orsak varför man inte skulle rekommendera utbildningen. Studenter från Asien tycks vara de avgiftskänsligaste studenterna, dessa var minst benägna att rekommendera utbildningen om den kostade pengar.

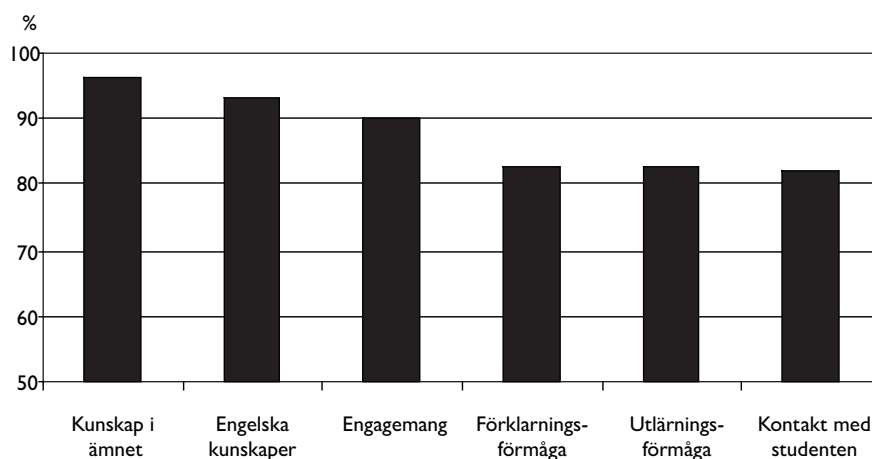
Majoriteten, eller totalt 63 procent, tyckte att utbildningen i Sverige var ganska svår och nästan en tredjedel tyckte att den var ganska lätt. Teknikutbildningarna upplevdes vara de svåraste.

De nordamerikanska studenterna skiljer sig från mängden, 20 procent tyckte att utbildningen var väldigt lätt. Av studenter från andra världsdelar angav endast 2–3 procent att det var väldigt lätt. De nordamerikanska studenterna tyckte främst att de skriftliga inlämningsuppgifterna var lätta.

Kunniga och engagerade lärare

Lärarna fick totalt ett högt betyg i undersökningen. Högst betyg fick de för sina kunskaper i engelska språket och för ämneskunskapen inom sitt område.

Figur 7. Studenternas bedömning av olika färdigheter och egenskaper hos lärarna.

Utbildningen ställde högra krav på studenternas förmåga att analysera, tänka kritiskt och vara självständiga. Utöver detta har det krävts engagemang och goda kunskaper i engelska för att klara utbildningen.

Studenterna hade hög självskattning av sina insatser, men de tyckte inte att deras kurskamrater mött kraven lika väl som de själva. Männerna skattade sin förmåga högre än kvinnorna.

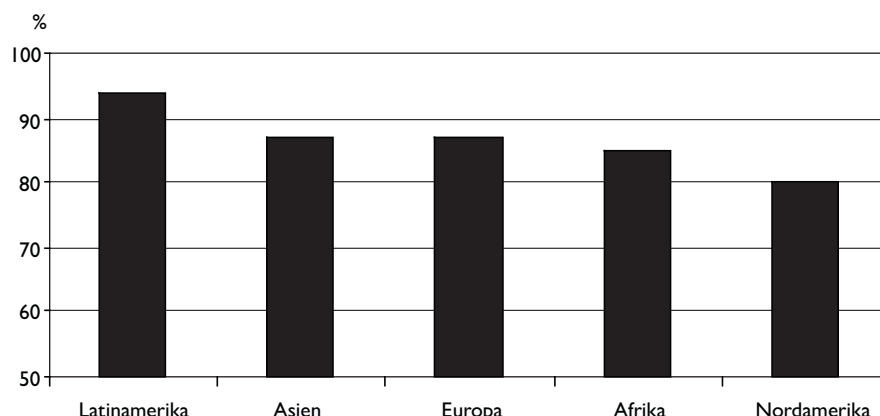
Som undervisningsform föredrog studenterna helst föreläsningar, vilka också fungerade väldigt bra. Lärarhandledning och seminarier var också uppskattade undervisningsformer. Gruppövningar som undervisningsform uppskattades särskilt av studenter inom det tekniska området.

Studenterna tyckte att skriftliga inlämningsuppgifter, uppsatsarbete och projektarbete var den bästa examinationsformen som även fungerade bra. Skriftliga tentamina var svårast och muntliga presentationer var den enklaste examinationsformen.

Sverige får ett högt betyg som studieland

I undersökningen får Sverige ett högt betyg som studieland, hela 86 procent totalt skulle rekommendera andra studenter att studera i Sverige.

Figur 8 . Skulle du rekommendera studenter från andra länder att studera i Sverige? (fördelat per världsdel).

Några fördelar som lyftes fram i enkäten var att det är hög livskvalité, artiga människor och god studiemiljö med bra resurser i Sverige. En vanlig åsikt i enkäten var: ”The atmosphere is comfortable and easy-going”, ”Quality of education is good, and most importantly education is free”, ”Safety, peaceful, friendly and a wonderful country”.

Endast 4 procent skulle inte rekommendera Sverige som studieland. Dessa studenter har känt sig ovälkomna och utanför samhället. De anser också att Sverige har dåliga möjligheter till arbete, kyliga människor och är ett dyrt land att leva i.

Svenskar ansågs av de utländska studenterna som trevliga och hjälpsamma människor, men det var inte så enkelt att bli vän med dem. Studenter från Afrika och Asien hade svårast att få svenska vänner medan latinamerikanska och europeiska hade det lättast. De studenter som läste inom naturvetenskap tyckte att det var svårast att få svenska vänner.

De utländska studenterna kom främst i kontakt med svenskar genom klasskamrater och sociala aktiviteter utanför studierna. En större andel män än kvinnor arbetade vid sidan av utbildningen. En stor majoritet av de utländska studenterna ville ha mer kontakt med svenskar och en del ville lära sig svenska. Mer än hälften av studenterna ville ha mer stöd i introduktion till den svenska kulturen, samt enskild rådgivning från lärare och kursansvariga i utbildningen. Att kontakten med svenskar var viktig och önskvärd bekräftades också i Kungliga Tekniska högskolans enkätsvar.

Kvalitetsfrågor

De utländska studenterna vid svenska universitet och högskolor bidrar till internationaliseringen av den högre utbildningen i Sverige. På fler och fler program och kurser, särskilt på avancerad nivå, bedrivs undervisningen på engelska. De utländska studenterna för in andra och nya perspektiv i undervisningen, och erbjuder en möjlighet för de svenska studenterna att lära känna andra kulturer och skapa ett nätverk i andra delar av världen. Detta skapar goda förutsättningar för att de utländska studenterna ska bidra till att utbildningens kvalitet höjs. Genom att de svenska studenterna studerar på engelska så är de bättre förberedda för doktorandstudier då engelska, med undantag för några ämnen, är det dominerande språket i forskarvärlden. Studenterna är också bättre förberedda för arbetslivet då de med rätta kan hävda att de kan arbeta i en engelskspråkig miljö. Förståelse för andra kulturer och erfarenhet av att arbeta i grupp med människor som kommer från en annan kultur och har ett annat modersmål borde också vara attraktivt på arbetsmarknaden, liksom kunskap om olika perspektiv och lösningar på problem och ett internationellt nätverk. De utländska studenterna ställer också nya och andra krav på lärarna. Lärarna på engelskspråkiga magister- och masterprogram möter studenter med många olika modersmål, vars muntliga och skriftliga engelska färdigheter varierar. Studenterna kommer från olika kulturer, olika studietraditioner och inte sällan har de olika ämneskunskaper med sig. Detta ställer stora krav på lärarnas kunskaper i engelska, den pedagogiska kompetensen och insikter i interkulturell kommunikation. Lärosätena måste i sin tur möta lärarnas behov av kompetensutveckling för att lärarna ska möta upp mot de krav och förväntningar studenterna ställer på dem.

Det är dock en sak att föra ett resonemang om de utländska studenternas bidrag till internationaliseringen av svenska universitet och högskolor och att deras närvaro och bidrag i undervisningen borde vara kvalitetsdrivande, men vad vet vi egentligen om hur det ser ut? Vad vet vi om kvalitén på de magister- och masterutbildningar som ges på engelska i Sverige? Vilken beredskap har vi för att ta reda på hur det ser ut med kvalitén?

Engelska som undervisningsspråk

Vi vet i ärlighetens namn inte särskilt mycket om hur och i vilken utsträckning kvalitén på utbildningarna påverkas av att de ges på engelska.

Hedda Söderlundh, doktorand på institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, har gjort en studie för att ta reda på huruvida svenska studenter förstår en engelsk text lika bra som en svensk översättning. Hon har velat ta reda på inte bara om studenterna har förstått vad de har läst, utan också förståelsedjupet. Resultatet av studien visar att de studenter som läste texten

på svenska fick en djupare förståelse för innehållet än de studenter som läste samma text på engelska. De studenter som läste texten på engelska visade ett bra resultat, men deras förståelse för textens innehåll var grundare än de studenter som läste den svenska översättningen.¹⁰

Språkpolicyer

Inom ramen för Högskoleverkets uppföljning av den tematiska kvalitetsgranskningen av internationaliseringen av grund- och forskarutbildningen, som presenterar sina resultat i april 2008, konstateras att endast ett lärosäte våren 2007 hade antagit en övergripande språkpolicy.

Flera andra lärosäten, dock långt ifrån alla, arbetade med att ta fram en policy.

En språkpolicy och en handlingsplan för att uppnå fastställda mål kan vara ett bra verktyg för att ange vilken status svenska respektive engelska och eventuellt andra främmande språk har, och vilka konkreta insatser som behöver vidtas för att leva upp till policyn.

Vad tycker lärarna?

De utländska studenterna i vår undersökning är nöjda med kvalitén på sin utbildning. Dock måste den här typen av svar i en enkät alltid tolkas med viss försiktighet.

För att få veta mer om de utländska studenterna och undervisningssituationen på engelskspråkiga magister- och masterutbildningar har vi intervjuat sammanlagt tolv lärare från fyra lärosäten i slutet av höstterminen 2007. Intervjuerna på KTH, Blekinge tekniska högskola och vid Lunds universitet ägde rum i grupp på respektive lärosäte. Ytterligare två lärare från Umeå universitet intervjuades enskilt per telefon. De intervjuade lärarna är både män och kvinnor, med svensk eller utländsk bakgrund och i olika åldrar och faser i sin akademiska karriär. Flera utbildningsområden är representerade.

Givet det begränsade antalet intervjuer kan inte några generella slutsatser dras om undervisningssituationen, men några erfarenheter och synpunkter som alla eller i stort sett alla de intervjuade lärarna delar beskrivs i det följande. Vi kommer också att dela med oss av några exempel på hur lärarna möter de utmaningar de ställs inför när de undervisar svenska och internationella studenter på engelskspråkiga magister- och masterutbildningar, i fortsättningen kallade masterutbildningar.

Samtliga lärare är överens om att det är mycket stor spridning i studentgruppen på en masterutbildning. Studenterna har olika språk, kulturer, studietraditioner, ämneskunskaper och förväntningar. I stort sett är alla lärare överens om att det är bland de utländska studenterna som de hittar de bästa

10. Svenska är lättare att fatta, Hedda Söderlundh, Språkvård 2005/2.

studenterna, men också de sämsta. Många utländska studenter är mycket duktiga och ambitiösa.

Studenternas kunskaper i engelska varierar kraftigt. Det är tyvärr inte ovanligt med studenter som talar mycket dålig engelska. Detta försvårar kommunikationen mellan lärare och studenter och samarbetet studenter emellan i gruppövningar och presentationer. Detta skapar också irritation bland studenterna, främst bland de svenska.

Strategier för att möta studenternas förväntningar

Lärarna har olika strategier för att möta dessa heterogena studentgrupper och deras förväntningar. Alla lärare poängterar vikten av att i början på terminen noga gå igenom och sätta regler för hur studenterna förväntas relatera till sina lärare och sina medstudenter. Flera lärare berättar om studenter som inte passar tider eller pratar i mobiltelefon under lektionstid. Företeelser som uppfattas som störande i en kultur är mer eller mindre norm i en annan. Frågor om vad som i Sverige räknas som plagiat eller fusk avhandlas muntligt och skriftligt. En lärare berättar hur han i början av kursen ber studenterna skriva ner lite om sin bakgrund och vilka förväntningar de har på kursen. På så sätt har han bättre möjlighet att möta studenternas förväntningar, men har många gånger också fått uppslag eller exempel som han sedan arbetar in i kursen. En annan lärare berättar att för att förvissa sig om att alla hänger med på föreläsningar så har de infört något som de kallar "knocking". Den student som inte förstår något som sägs eller inte hänger med i resonemanget knackar under bordet framför sig och då repeterar och förklarar läraren det senast sagda. Studenten behöver på detta sätt inte visa sin okunskap eller oförmåga att hänga med utan förblir anonym för läraren och medstudenter. På en masterutbildning där studenterna har olika ämnesbakgrunder så har lärarna initierat lunchseminarier som bygger på "peer-learning". En eller flera studenter håller en föreläsning i sitt ämne för sina medstudenter, oftast under lunchen. Detta skapar en insikt i andra ämnen och respekt för varandras kunskaper. En lärare berättar att de på institutionen där hon arbetar har valt att erbjuda de utländska studenterna en valbar kurs inför uppsatsarbetet för att förbättra deras kvalitativa metoder. Kursen är en variant på en för de svenska studenterna obligatorisk kurs på B-nivå. De utländska studenterna på hennes institution har också en extra vecka på sig i slutet av terminen för att gå upp med sin uppsats.

Roligt och utvecklande att undervisa utländska studenter

Men även om det är förenat med en hel del utmaningar och kräver stort engagemang från lärarna så tycker de att det är roligt och lärorikt att undervisa utländska studenter. De ställer fler frågor och krav på undervisningen. Såväl lärare som studenter ställs inför ett utökat antal perspektiv. En av lärarna uttrycker det som att de utländska studenterna bidrar till "a more vibrant classroom". Studenterna får lära sig olika sätt att angripa samma verklighet.

I stort sett alla lärarna anser att de svenska studenterna är dåliga på att ta till vara på och uppskatta de möjligheter som de utländska studenternas deltagande i utbildningen erbjuder. Över huvudtaget är det huvudsakligen på lärarnas initiativ som olika arbetsgrupper får en blandad sammansättning. Lärarna ställer oftast upp krav på gruppernas sammansättning. En lärare berättar att han tillämpar huvudregeln ”two sexes and two continents”.

Trots att de tillämpar blandade grupper så upplever lärarna att interaktionen mellan de utländska och svenska studenterna utanför studierna är begränsad. Detta gör att många av de lärare vi pratade med kände ett ansvar för de utländska studenterna som sträckte sig längre än deras roll som lärare. Lärarna tar ett större ansvar för praktiska frågor så som bostad eller kontakter med myndigheter. De arrangerar och/eller medverkar också i högre grad i olika sociala aktiviteter tillsammans med de utländska studenterna.

Att undervisa på engelska

De lärare vi pratade med tycker inte att det är ett problem att undervisa på engelska. Flera av dem har engelska som modersmål. De övriga berättar om att det initialt fanns en kortare omställningsperiod. En lärare berättade att han bara sa det han hade förberett den första gången han undervisade på engelska på en kurs, och att föreläsningen blev därför kortare än motsvarande föreläsning på svenska. ”Det fria pratet försvann”. Numera gör det för läraren ifråga i det här avseendet ingen skillnad om kursen ges på svenska eller engelska.

De svenska lärarna säger också att de egentligen inte hade eller har något val. De utländska studenterna, och därmed engelska som undervisningsspråk, är här för att stanna. Några lärare påpekade att detta har lett till att lärosätena rekryterar fler utländska lärare och att lärarkåren på masterutbildningarna har blivit yngre och mer internationell, ibland på bekostnad av skickliga äldre svenska professorer som inte vill eller kan undervisa på engelska.

I stort sett samtliga lärare har erbjudits pedagogisk utbildning i att undervisa på engelska. Däremot hade de flesta av de intervjuade lärarna inte möjlighet att gå en pedagogisk kurs i interkulturell kommunikation.

Studentinflytande

De utländska studenternas synpunkter på sin utbildning och sina lärare samlas in genom kursutvärderingar, men också genom olika råd som träffas regelbundet och diskuterar utbildningen. I dessa råd är de utländska studenterna alltid representerade. Ett par lärare påpekade att de studenter som medverkar i dessa samtal alltid talar god engelska, och att de därför kanske inte är helt representativa för alla utländska studenter.

Högskoleverkets kvalitetsutvärderingar

De utländska studenterna vid svenska universitet och högskolor har ökat kraftigt, både till antal och avseende deras andel av den totala studentpopulationen.

nen. Detta märks särskilt tydligt på de tekniska utbildningarna och på program på avancerad nivå.

Hur står det till med kunskapen om hur utbildningarnas kvalitet påverkas av att utbildningarna ges på engelska till heterogena studentgrupper? Svaret på den frågan är att kunskapen är begränsad.

Högskoleverket genomförde under åren 2000 till 2007 ett stort antal ämnes- och programutvärderingar. I rapporterna från dessa tas sällan perspektiv som rör utländska studenter upp.

I syfte att undersöka på vilka sätt utländska studenter tas upp i kvalitetsutvärderingarna har en sökning gjorts på förekomsten av orden ”utländska studenter” och ”utbytesstudenter” på samtliga ämnes- och programutvärderingsrapporter mellan år 2001 och 2007.

Många utvärderingar behandlar inte utländska studenter

En sökning på orden ”utländska studenter” gav träff i drygt en fjärdedel av de totalt cirka 200 utvärderingsrapporterna under de gångna sex åren. På ordet ”utbytesstudenter” gavs bara 28 träffar, samtliga i rapporter som också gav träff på orden ”utländska studenter”. I de allra flesta utvärderingar behandlas därför troligen inte utländska studenter överhuvudtaget.

Utländska studenter som ett kvalitetskriterium

Inför kvalitetsutvärderingarna gör de utvärderade ämnena eller programmen en så kallad självvärdering. Självvärderingen bygger på anvisningar från Högskoleverket. Utländska studenter tas inte direkt upp i de anvisningar lärosätena använder för sina självvärderingar men kan komma upp under rubriken **Samverkan och internationalisering** där frågor om internationella inslag och studentutbyten brukar tas upp. Utländska studenter kan exempelvis också komma in i självvärderingarna under rubriken **Studenter**, där studentgruppen ska beskrivas vad avser exempelvis förkunskaper och sammansättning.

Efter självvärdering följer ett platsbesök från Högskoleverkets bedömargrupp. Vilka frågor bedömargruppen väljer att ställa vid platsbesöken varierar mellan de olika utvärderingarna. Varje bedömargrupp gör sina egna bedömningar. Utländska studenters situation behandlas mycket lite, om alls under platsbesöken. Det är också oftast svenska studenter som Högskoleverket träffar på platsbesöken. Studenterna väljer, på olika sätt, själva vilka bedömnarna träffar under platsbesöken.

Bedömargruppen gör en precisering av Högskoleverkets kriterier och skapar egna referensramar. Alla bedömargrupper har dock inte direkt uttalade referensramar för sina bedömningar under en särskild rubrik i rapporten. Av de utvärderingar ovan nämnda sökning har gett träff på är det endast tre platser bedömargruppen särskilt tagit upp utländska studenter i sina referensramar. I utvärderingen av data- och systemvetenskap/informatik¹¹ där man anger som

11. Utvärdering av ämnet data- och systemvetenskap/informatik vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2004:10 R).

ett kriterium att: *”Utbildningen är anpassad för att kunna engagera såväl utländska lärare som utländska studenter.”* I utvärderingen av ämnet engelska¹² står att kurser på engelska möjliggör för utländska studenter att delta. I utvärderingen av tyska¹³ har bedömargruppen i utvärderingens utgångspunkter valt att precisera Högskoleverkets kvalitetsaspekter genom olika frågor. Bland dessa finns bland annat frågan: *”Finns möjlighet att träffa tysktalande utbytesstudenter vid lärosätet?”*

Sammantaget kan de utländska studenternas situation inte sägas ha utgjort något viktigt kvalitetskriterium i Högskoleverkets utvärderingar. Frågan om de utländska studenterna tas inte heller upp på ett systematiskt sätt i de olika utvärderingarna. Det kan därför mycket väl vara så att det finns problem i någon utbildning som inte behandlats i utvärderingsrapporten.

Utländska studenter i förbifarten

Sökningen på orden visar att ”utländska studenter” oftast nämns i förbifarten i samband med att bedömargrupperna rutinmässigt nämner hur många eller ungefär hur många utbytesstudenter som finns inom ämnet och/eller att det finns vissa kurser på engelska. På flera ställen nämns att antalet inresande studenter är fler än antalet utresande. Detta görs exempelvis i utvärderingen av ämnet företagsekonomi: *”Om det tidigare fanns ett generellt överskott till förmån för utresande studenter är detta nu på väg att ändras till ett inresandeöverskott”*¹⁴. Det finns dock undantag såsom utbildningarna i latin, grekiska och nygrekiska där det i utvärderingen konstateras att det är ytterst få utländska studenter på utbildningen.

I flera utvärderingar konstateras att institutionen har kurser på engelska som vänder sig till utländska studenter. Såsom exempelvis i utvärderingen av teologi och religionsvetenskapliga utbildningar¹⁵ där det i den del som behandlar Linköpings universitet skrivs att: *”Utländska studenter som vill studera religionsvetenskap erbjuds att läsa C- och D-kurser med viss undervisning, litteratur och handledning på engelska.”* Internationella masterutbildningar nämns också i Socialt arbete¹⁶ vid Göteborgs universitet. I utvärderingen av geovetenskap¹⁷ konstaterar man att kurser på engelska i kombination med att utbildningen är avgiftsfri lockar utländska studenter.

12. Utvärdering av grundutbildningen och forskarutbildningen i engelska vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2005:11 R).

13. Utvärdering av grund- och forskarutbildning i tyska vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2005:13 R).

14. Utvärdering av utbildningar i företagsekonomi vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2002:10 R).

15. Utvärderingar av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar vid Svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2002:4 R).

16. Socialt arbete (Högskoleverkets rapportserie 2003:16 R).

17. Utvärdering av grund- och forskarutbildning i geovetenskap vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2004:13 R).

I ett fåtal utvärderingar såsom i företagsekonomi, engelska, tyska och civilingenjörsutbildningen tas utländska studenter upp relativt mycket. Dessa utvärderingar är också stora i sin omfattning.

Utländska studenter som något positivt

Att ha utländska studenter anges ibland som ett exempel på internationalisering i utbildningen. De utländska studenterna beskrivs på ett antal platser som något som tillför utbildningsmiljön och de svenska studenterna något. I utvärderingen av matematik¹⁸ skriver bedömargruppen att utländska studenter bidrar till internationaliseringen då svenska studenter får internationella kontakter hemma. I utvärderingen av geovetenskap konstateras att det finns många utländska studenter, doktorander och forskare på institutionen vilket innebär att "...breda kontaktnät kan utvecklas". I utvärderingen av astronomi¹⁹ vid Umeå universitet menar man att de utländska studenterna ger "...internationella impulser". I utvärderingen av tyska beskrivs det som ett "värdefullt komplement" att svenska studenter får möjlighet att träffa tysktalande utbytesstudenter i Sverige. Vid Karlstad och Linköpings universitet engageras exempelvis tysktalande studenter för att leda diskussionsgrupper i syfte att hjälpa studenterna att utveckla sin språkfärdighet. I detta fall rör det sig alltså om tysktalande studenter som läser andra ämnen än tyska. I denna utvärdering tar bedömargruppen i två av rekommendationerna upp vikten av att svenska studenter får träffa tysktalande utbytesstudenter.

Även i utvärderingen av offentlig förvaltning²⁰ skriver man att det är värdefullt för svenska studenter att möta utländska studenter. Bedömargruppen menar därför att en viss kurs som främst riktar sig till utländska studenter också i ökad utsträckning borde vända sig till svenska studenter. I en uppföljning från år 2002 av 1998/99 års utvärdering av arkitektutbildningen²¹ skriver man att de många utbytesstudenterna på de högre årskurserna gör "...elevkåden på arkitektskolorna rikt sammansatt".

I några utvärderingar tas frågan om huruvida utländska studenter ska läsa separat eller integrerat med svenska studenter upp. I utvärderingen av ekonomisk historia²² kritiseras uppdelningen i separata grupper och bedömargruppen menar att det "...skulle vara en fördel även för de svenska studenternas internationalisering om inresande studenter i högre utsträckning kunde få sin undervisning tillsammans med svenska studenter." I utvärderingen av sociologi

18. Utvärdering av matematikutbildningar vid svenska universitet och högskolor. (Högskoleverkets rapportserie 2002:5 R).

19. Utvärdering av astronomi, fysik, hydrologi och meteorologi vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2005:15 R).

20. Utvärdering av ämnet offentlig förvaltning vid Göteborgs universitet (Högskoleverkets rapportserie 2006:53 R).

21. Uppföljning av 1998/99 års utvärdering av svensk arkitektutbildning (2003-06-23).

22. Utvärdering av ämnet ekonomisk historia vid svenska universitet, (Högskoleverkets rapportserie 2003:11 R).

m.m.²³ konstateras att utländska studenter på flera håll deltar i särskilda kurser för just utbytesstudenter, och att de därför inte självklart möter svenskar i sina studier. Vid psykologiutbildningen²⁴ vid Lunds universitet väljer man att inom en kurs skapa engelskspråkiga grupper inom ramen för den svenskspråkiga undervisningen. I företagsekonomi i Växjö har man både integrerade och segregerade kurser.

Utländska studenter som ett problem

De vanligaste problemen som nämns i utvärderingarna och rör utländska studenter är relaterade till språk och språkkunskaper. I utvärderingen av nationalekonomi²⁵ vid Örebro universitet konstateras att det är problematiskt att institutionen beslutat ge kurser på engelska varannan termin, då utländska studenter har svårt att följa undervisningen på engelska och att lärarna inte är vana vid att hålla kurser på främmande språk. Enligt de studenter som bedömargruppen i nationalekonomi träffade vid platsbesöket vid Göteborgs universitet är utbytesstudenternas förkunskaper ofta lägre än de svenska studenternas. Nivån riskerar att sänkas och en stor del av kurserna måste ägnas åt repetition. Bedömargruppen i nationalekonomi skriver i rapportens generella del att det *”...är nödvändigt att se på internationalisering ur ett kvalitets- snarare än kvantitetsperspektiv. Ämnesinstitutionen måste ha kontroll över de förkunskaper inresande studenter har liksom att de egna studenterna hamnar på rätt nivå i ämnet på den utländska institutionen. Vi förordar därför starkt, ur ett kvalitetsperspektiv, en översyn av existerande avtal. Det är en fördel att samarbeta med färre partner vars kvalité man garanterar. Det är också uppenbart att språkutbildningen av lärare bör ges hög prioritet.”*

I uppföljningen av arkitektutbildningen tar man upp problem med kurser på engelska: *”I forskningen kring tvåspråkighet har man konstaterat att det generellt är svårt för en andraspråkinlärare att uppnå samma kompetens som en som har språket som modersmål.”* Det efterlyses i denna uppföljning en mer återhållen strategi. Man har sedan en längre intressant skrivning om detta, som påminner om den uppmaning till återhållsamhet som gjordes av nationalekonomerna ovan: *”Sammanfattningsvis tyder uppföljningen på att det nu är tid att från en allmänt entusiastisk inställning till ett ökat antal utländska studenter på de svenska arkitektskolorna mer medvetet undersöka hur många som kan tas emot utan att resurserna överutnyttjas, vilka krav på förkunskaper som skall ställas på de utländska studenterna och i vilka sammanhang som utbildningen skall bedrivas på engelska. En väl förberedd och planerad intagning av utländska studenter utgör*

23. Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i sociologi, kriminologi och rättssociologi samt grundutbildning i socialpsykologi vid svenska universitet och högskolor. (Högskoleverkets rapportserie 2004:3 R).

24. Utvärdering av grundutbildning i psykologi på fristående kurser och psykologprogram samt forskarutbildning i psykologi vid svenska universitet och högskolor. (Högskoleverkets rapportserie 2004:11 R).

25. Utvärdering av utbildningar i nationalekonomi vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2002:9 R).

på sikt en nödvändig förutsättning för att utbildningen skall kunna bedrivas med den kvalitet som både svenska och utländska studenter har anledning att kräva.”

I utvärderingen av företagsekonomi konstateras att de svenska studenterna *”...finner det besvärligt att gå kurser på engelska tillsammans med utländska studenter”*. Många lärare inom ämnet uppges också vara ovilliga att undervisa på engelska. I civilingenjörsutvärderingen²⁶ skriver gruppen att det finns en tendens bland lärare och programledningar att underskatta svårigheterna att undervisa på ett främmande språk.

I utvärderingen av engelska skriver bedömargruppen om Högskolan i Dalarnas att utländska studenter kan *”...medföra en pedagogiskt svår situation som kräver särskilda metoder. Undervisningen skulle kunna anpassas genom att de får icke-kontrastiva kurser i vissa moment”*. Högskolan i Kristianstad uppger att utländska studenter ibland har *”stora svårigheter”* att klara utbildningen i engelska. I utvärderingen rekommenderar man lärosätena generellt att anlägga ett *”...typologiskt perspektiv i engelskundervisningen för utländska studenter som inte kan tillgodogöra sig de kontrastiva momenten.”*

I utvärderingen av arbetsvetenskap²⁷ i Göteborg konstateras att de utländska studenterna på C-nivå saknar delar av grunden från A/B-kursen samt har sämre förkunskaper i vetenskaplig teori och metod än de svenska studenterna. Detta gör att man inte kan hålla den akademiska nivån i metodutbildningen som man önskar och att genomströmningen är låg. Bedömargruppen kritiserar utbildningen och menar att det är *”... oriktigt att låta en utbildnings internationella prägel bestämma dess akademiska nivå”*. Bedömargruppen menar vidare att *”...institutionen närmare bör diskutera, inte enbart individuella stödinsatser för utländska studenter i samband med uppsatsskrivande, utan också om specifika förkunskapskrav för tillträde till C-nivån borde göras obligatoriska.”*

Brist på lärare som kan hålla kurser på engelska gör det svårt att i små miljöer överhuvudtaget ta emot utländska studenter.²⁸

I utvärderingen av folkhälsovetenskap²⁹ menar bedömargruppen att uppehållen mellan olika kurser utgör ett särskilt problem för utländska studenter. De har svårt att hitta lämpliga uppgifter att ägna sig åt under uppehållen.

I några utvärderingar nämns introduktionen av de utländska studenterna samt bostadsfrågan. Handelshögskolans studentkår har exempelvis en fadderverksamhet för utländska studenter (företagsekonomi). Vid Högskolan i Skövde, Umeå universitet och Mälardalens högskola kan svenska studen-

26. Utvärdering av utbildningar till civilingenjör vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2006:8 R).

27. Utvärdering av grund- och forskarutbildning i arbetsvetenskap vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2006:5 R).

28. Utvärdering av utbildning i statsvetenskap, freds- och utvecklingsstudier och områdesstudier vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2006:17 R).

29. Utvärdering av grund- och forskarutbildning i folkhälsovetenskap, grundutbildning i rehabiliteringsvetenskap samt forskarutbildning i handikappvetenskap (Högskoleverkets rapportserie 2007:8 R).

ter vara faddrar för utbytesstudenter (tyska). I utvärderingen av museologi³⁰ i Göteborg skrivs att utländska studenter på egen hand försöker orientera sig om den svenska museivärlden. Ledningen bör därför överväga en orienterande introduktionskurs. Bedömargruppen konstaterar kort att beredskapen för att ta emot utländska studenter i civilingenjörsutbildningen i Karlstad inte tycks vara så bra. På Kungliga Tekniska högskolan finns dock kurser i svensk kultur för att "...underlätta för utländska studenter att acklimatisera sig". Studentkåren på Kungliga Tekniska högskolan ordnar guidningar, faddrar och sociala aktiviteter. Kungliga Tekniska högskolan har också system för att erbjuda bostäder, vilket har ökat antalet utländska studenter. I utvärderingen av statsvetenskap nämns att det är svårt att hitta bostäder åt gäststudenter.

Det nya utvärderingssystemet

I de nationella utbildningsutvärderingarna, som är det nya namnet för det som tidigare hette ämnes- och programutvärderingar, har frågan om de utländska studenterna inte fått någon ökad uppmärksamhet jämfört med tidigare. Det ökade antalet särskilda kurser för utländska studenter har inte haft någon avgörande betydelse vad avser kvalitetskriterierna eller anvisningarna. Dessa utbildningar ska utvärderas som alla andra. En bidragande orsak till detta är att anvisningarna för självvärdering i det nya systemet är betydligt kortare än tidigare. Självvärderingarna ska innehålla mindre analyserande text och kommer till stor del att bestå av kvantitativa data.³¹ De utländska studenterna tas inte upp på något särskilt sätt i dessa texter. Formuleringarna i aspekterna är allmänt hållna och inför varje bedömning kommer de att konkretiseras av bedömargrupperna. Det är dock fullt möjligt att det ökade antalet utländska studenter kommer att tas upp i varje enskilt utvärderingsprojekt.

I det nya systemet ska platsbesök göras på färre platser än tidigare. Platsbesök ska alltid genomföras på platser där det finns risk för att kvalitén inte kan upprätthållas, men kan också göras av andra skäl, exempelvis om en utbildning har en särskilt intressant inriktning, eller om den är nyskapande eller en förebild. Det är ju möjligt att man då väljer att titta närmare på en utbildning som har många utländska studenter.

I samband med de webbenkäter som ska skickas ut till studenter har lärosätena påpekat att en del studenter inte kan svenska. Högskoleverket har därför två versioner av webbenkäten – en på svenska och en på engelska. Det är dock inga särskilda frågor till de utländska studenterna, den engelska enkäten är en översättning av den svenska.

30. Utvärdering av ämnena arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och bibliotekshistoria, informations- och medievvetenskap, kulturvård och museologi vid svenska universitet och högskolor (Högskoleverkets rapportserie 2004:27 R).

31. Nationellt kvalitetssäkringssystem för perioden 2007-2012 (Högskoleverkets rapportserie 2006:59 R).

I anvisningarna för självvärdering framgår att lärosätena/ämnena ska skicka med listor på uppsatser samt kursplaner och utbildningsplaner. De ska också beskriva sina lokala profiler. Här kommer möjligtvis utbildningar som främst vänder sig till utländska studenter få sina särskilda beskrivningar.

Ökad administration

Det ökande antalet utländska studenter som söker sig till Sverige på egen hand för att studera medför mycket arbete långt innan studenterna anländer till och påbörjar sin utbildning i Sverige. De ska först bli antagna till utbildningen och få uppehållstillstånd för studier.

Tidskrävande att anta utländska studenter

Lärosätena får ett mycket stort antal ansökningar från utländska studenter. Bara ett begränsat antal av alla de som söker påbörjar senare sin utbildning. Det finns flera skäl till detta. Till att börja med är det ett relativt stort antal obehöriga studenter som söker. Andra skäl kan vi bara spekulera kring. Sökande till magister- och masterprogram får arbete efter avslutad examen på grundnivå. Många utländska studenter söker flera utbildningar i flera länder och väljer i slutändan en annan utbildning eller ett annat studieland. Studenterna får inte uppehållstillstånd, eller får uppehållstillstånd så sent att de väljer att inte påbörja sina studier. Oavsett vilka skäl studenterna har för att söka en utbildning som de sen inte påbörjar är resultatet en mycket hög arbetsbelastning för de medarbetare på lärosätena som arbetar med antagning. Dessa antagningsärenden är vidare ofta komplicerade och ställer stora krav på handläggarna.

Verket för högskoleservice (VHS) har tillsammans med lärosätena, främst genom Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), arbetat fram ett gemensamt antagningssystem för engelskspråkiga magister- och masterprogram för sökande från länder utanför EU/EES-området inom ramen för högskolornas nya antagningssystem (NyA). SUHF har en referensgrupp för NyA och en arbetsgrupp för utarbetande av en handbok för bedömning av utländska meriter. Syftet är att undanröja det dubbelarbete som tidigare genomfördes då en student sökte flera utbildningar på flera olika lärosäten i Sverige, att öka kunskapsutbytet mellan berörda myndigheter och handläggare som arbetar med att anta utländska studenter på olika lärosäten och samt att öka rättsäkerheten i antagningsprocessen. Högskoleverket bistår genom bedömningsportalen med stöd till handläggarna på lärosätena och andra som arbetar med bedömning av utländsk högre utbildning. På bedömningsportalen redogörs för olika länders utbildningssystem och Högskoleverkets metodik för bedömning av utländsk akademisk utbildning, men också för konkreta exempel på bedömningar.

Den gemensamma antagningen till engelskspråkiga magister- och masterprogram genomförs för första gången våren 2008 inför antagningen höstterminen 2008. Arbetet med att anta utländska studenter bedrivs av en virtuell organisation av handläggare ute på lärosätena. VHS samordnar arbetet, vilket

bland annat innebär att VHS utbildar berörda handläggare i systemet och tar fram manualer. Lärosätena bidrar med personal i förhållande till omfattningen av verksamheten.

Det är den grundläggande behörigheten för studier på avancerad nivå som bedöms i den gemensamma antagningen. Den särskilda behörigheten för respektive utbildningsprogram kommer även fortsättningsvis att bedömas på respektive lärosäte. I den mån lärosätet inte kan bereda plats på utbildningen för samtliga behöriga studenter, så måste lärosätet även göra en meritvärdering.

Många studenter överklagar

I likhet med i stort sett alla myndighetsbeslut ges studenten rätt att överklaga ett beslut som går honom eller henne emot. Ett obehörighetsbeslut följs därför av en överklagandehänvisning. Många utländska studenter väljer också att utnyttja möjligheten att överklaga beslutet, vilket skapar mer arbete på såväl lärosätena som för Överklagandenämnden för högskolan (ÖNH). ÖNH tillskrev i juni 2007 regeringen³² och beskrev hur antalet antagningsärenden har ökat kraftigt de senaste fem åren och hur ärendenas antal och komplexitet påtagligt påverkar ÖNH:s arbete.

Ansökningsavgift kan minska antalet sökande

En starkt bidragande orsak till den ökade arbetsbelastningen såväl på universitet och högskolor som på ÖNH är att ett inte ringa antal obehöriga studenter eller studenter med ofullständiga ansökningshandlingar söker sig till högre utbildning i Sverige. Dessa ansökningar skulle möjligen kunna minskas genom att det infördes en ansökningsavgift för utländska studenter utanför EES-området.

Uppehållstillstånd för studier

Migrationsverket handlägger och beviljar uppehållstillstånd för studier. Tillståndet ska vara klart och infört i passet före inresa till Sverige. Detta har visat sig vara ytterligare en tidskrävande process som påverkar studenternas möjlighet att påbörja sina studier vid terminsstart.

Ansökningsprocessen, från ansökan till beslut, innehåller flera steg som dock inte implementeras lika från land till land. Studenter som är medborgare i EU eller EES behöver inget uppehållstillstånd, men ska registrera sig hos Migrationsverket inom tre månader efter inresan. De ska vid registreringen kunna uppvisa giltigt pass, antagningsbevis, en försäkran om att studenten har pengar till sin försörjning och en heltäckande sjukförsäkring som gäller i Sverige. Studenter som är medborgare i ett land utanför EU och EES måste ansöka om uppehållstillstånd för studier. Detta görs på en svensk ambassad eller konsulat i hemlandet. Processen på utlandsmyndigheterna varierar något.

32. ÖNH PM Reg. Nr 19-688-07.

Många, men inte alla, kräver att studenten ska infinna sig för en intervju i nära anslutning till ansökan. Ansökan skickas sedan till Migrationsverket som handlägger ärendet. Några ambassader har rätt att fatta beslut om uppehållstillstånd för studier på delegation från Migrationsverket.

Det finns flera skäl till varför ansökan om uppehållstillstånd påverkar studenternas möjlighet att påbörja sina studier. Studenterna inkommer med sin ansökan så sent att Migrationsverkets handläggningstid gör att studenterna inte får uppehållstillstånd i tid för terminsstart. Eller så behöver ansökningar, som i och för sig har inkommit i god tid, kompletteras. Dessa hinder har lärosätena försökt att avhjälpa genom att tidigarelägga ansökningsdatumet till den 1 februari i stället för som tidigare den 15 april. Lärosätena informerar också studenterna i samband med att de antas till en utbildning om vikten av att inkomma med ansökan i tid och vad ansökan ska innehålla. Även Migrationsverket understryker i sin information om uppehållstillstånd vikten av att skicka in ansökan i god tid.

Förutom att vara antagen till heltidsstudier så ska den ansökande studenten kunna bevisa att denne kan försörja sig under hela studietiden samt, om studietiden omfattar kortare tid än ett år, ha en heltäckande sjukförsäkring som gäller i Sverige. Det senare kravet ställs följaktligen på alla utländska studenter som läser en ettårig magisterutbildning i Sverige, då studietiden, och därmed uppehållstillståndet, bara omfattar tio månader. Studenter behöver inte ansöka om arbetstillstånd, men trots rätten att arbeta är studenterna skyldiga att uppfylla försörjningskravet. Detta betyder att en internationell student som kommer till Sverige för att läsa en tvåårig masterutbildning måste kunna bevisa att dennes försörjning är tryggad under hela studietiden för att få uppehållstillstånd. År 2007/08 innebär detta att studenten måste ha 146 000 kronor enligt en schablon om 20 månader x 7 300 kronor.

Redan innan de utländska studenter som är från ett land utanför EES-området anländer till Sverige möter de flera olika svenska myndigheter – en svensk ambassad eller konsulat, Verket för högskoleservice, ett eller flera universitet och högskolor samt Migrationsverket – bara i processen att antas till en utbildning och få uppehållstillstånd. Det är av stor vikt att dessa myndigheter har en samsyn och skapar samarbetsformer för en effektiv process. Ett exempel på hur detta kan åstadkommas är den särskilda informationsinsats som Migrationsverket gör till samtliga svenska utlandsmyndigheter om frågor som rör utländska studenter under våren 2008.

Myndighetsspråket är svenska

Både lärosätena och Migrationsverket har haft anledning att reflektera över huruvida deras beslut och föreskrifter ska avfattas på svenska eller engelska när de riktar sig till studenter som studerar på engelska och inte behärskar det svenska språket.

Högskoleverket har inom ramen för sitt tillsynsansvar kritiserat ett par lärosäten för att de på några kurser som ges på engelska enbart har kurs- och utbildningsplaner på engelska:

”Föreskrifter i form av kurs- och utbildningsplaner är dock föreskrifter i den mening som avses i 8 kap. regeringsformen, dvs. regler som är generellt tillämpbara och bindande för såväl universitet och högskolan som studenterna. Det måste anses som en grundläggande princip att föreskrifter utfärdade av en svenska myndighet skall vara avfattade på svenska.”³³

Det finns inte några allmänna bestämmelser om att svenska språket skall användas av svenska förvaltningsmyndigheter. Justieombudsmannen (JO) har dock uttalat sig i denna fråga.³⁴ I beslutet uttalar JO bland annat:

”Reglerna i tryckfrihetsförordningen och regeringsformen om handlings- och förhandlingsoffentlighet får emellertid anses kräva att myndigheter och domstolar använder sig av svenska språket. Av reglerna om tolk framgår också indirekt att förfarandespråket är svenska. Enligt 8 § förvaltningslagen bör en myndighet vid behov anlita tolk när den har att göra med någon som inte behärskar svenska.”

/.../

”Med beaktande av bl.a. offentlighetsprincipen och den rätt som allmänheten har att ta del av alla allmänna handlingar hos en myndighet anser jag emellertid att en svensk myndighet inte utan stöd i ett tydligt regelverk bör använda sig av ett annat språk än svenska i sina offentliga texter.”

Migrationsverket har efter önskemål från universitet och högskolor för avsikt att börja skicka med sammanfattande översättningar på engelska med sina beslut om uppehållstillstånd som, i enlighet med vad som sägs ovan om myndighetsbeslut, är på svenska. Genom att bifoga sammanfattningar på engelska hoppas både Migrationsverket och lärosätena att antalet frågor om beslutets innebörd ska minska i framtiden.

33. Tillsynsbesöket vid Blekinge tekniska högskola 2006, Högskoleverkets rapportserie 2007:38 R.

34. JO Dnr 4282-2006.

Stort behov av samordning

Det är mycket som är på gång 2007 och 2008 och de närmaste åren som har klara beröringspunkter med trenden av ett ökat antal utländska studenter i Sverige. Många myndigheter, organisationer och andra är inblandade i de processer som har för avsikt att underlätta för, men också styra universitet och högskolor, i deras arbete med att ta emot utländska studenter.

Genomgången nedan har för avsikt att beskriva utvecklingen och bidra till ökad kunskap och förståelse för frågans komplexitet.

Jämförbar utbildning i Europa

Bolognaprocessen, som syftar till att skapa en struktur för jämförbar högre utbildning i Europa till 2010, resulterade med start den 1 juli 2007 i en ny utbildnings- och examensstruktur vid svenska lärosäten. Utbildningen delas in i grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå och ett nytt poängsystem införs. Ett års studier på heltid omfattar numera 60 högskolepoäng. Det nya poängsystemet är anpassat till det europeiska systemet för överföring av studiemeriter, European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS). Det är dock upp till varje enskilt lärosäte i Sverige huruvida de vill använda sig av den sjugradiga skalan A–F för samtliga studenter, eller endast använda denna översättningsskala för betyg som ges till utländska studenter.

En nyhet med den nya utbildnings- och examensstrukturen är möjligheten för lärosätena att på den avancerade nivån ge en tvåårig (120 högskolepoäng) masterutbildning och utfärda masterexamen. Möjligheten att på den avancerade nivån ge en ettårig (60 högskolepoäng) magisterutbildning och utfärda en magisterexamen kvarstår dock.

Gemensamma satsningar från lärosätena

Samtidigt som ett ökande antal utländska studenter studerar i Sverige så har svenska universitet och högskolor fått känna av ett minskat söktryck från svenska studenter. På grund av den ökande antagningen av utländska studenter har lärosäten som har haft svårt att rekrytera svenska studenter kunnat fylla studieplatserna upp till takbeloppet.

De svenska universiteten och högskolorna konkurrerar på en global utbildningsmarknad, men konkurrerar också med varandra om såväl svenska studenter som de utländska studenter som söker sig till Sverige. Detta försvårar för och komplicerar gemensamma satsningar från lärosätena.

I vissa sammanhang överväger dock fördelarna nackdelarna och lärosätena väljer att söka lösningar tillsammans.

Ett sådant exempel är den gemensamma antagningen till engelskspråkiga magister- och masterprogram för sökande från länder utanför EU/EES-området inom ramen för antagningssystemet NyA. Verket för högskoleservice (VHS) har regeringens uppdrag att ta fram ett nytt nationellt antagningssystem. Antagningen av studenter från länder utanför EU/EES-området är ett delprojekt i detta arbete. Antagningssystemet för utländska studenter har arbetats fram tillsammans med lärosätena, som i detta arbete har företrätts av Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF).

Högskoleverkets bedömningsportal

I december 2007 lanserade Högskoleverket en bedömningsportal. Portalen ska fungera som ett stöd till personer som arbetar med bedömning av utländsk utbildning på universitet och högskolor. Högskoleverket har en lång och bred erfarenhet av bedömning av utländska examina, eftersom Högskoleverket har till uppgift att bedöma och ge ett utlåtande som visar vilken utländsk examen en person har. Möjligheten att få sin utländska utbildning bedömd av Högskoleverket riktar sig främst till arbetssökande och arbetsgivare.

Svenska institutet ansvarar för marknadsföring

Svenska institutet (SI) har enligt sitt regleringsbrev till uppgift att öka kunskaperna om och intresset för högre utbildning i Sverige hos studenter i utlandet. Detta gör de bland annat genom portalen studyinsweden.se. De har också initierat ett projekt som syftar till att ta fram en nationell strategi för att göra Sverige mer attraktivt som studiedestination. SI:s avsikt är att projektet ska genomföras tillsammans med de svenska universiteten och högskolorna. Tillsammans ska SI och lärosätena marknadsföra Sverige och svensk högre utbildning. Projektet är fortfarande i uppstartsskedet och det återstår att se vilka former och vilken omfattning projektet får på sikt.

SI administrerar också ett begränsat antal stipendier som riktar sig till såväl svenska studenter som reser utomlands som utländska studenter som kommer till Sverige.

Migrationsverket

Migrationsverket är väl medvetet om sin nyckelroll för att möjliggöra för de utländska studenterna att studera vid svenska universitet och högskolor, och också om den kritik som ibland riktas mot deras arbete, främst mot de långa handläggningstider som omöjliggör för studenter att komma till Sverige och studieorten i tid för terminsstart. För att komma till rätta med de problem som kvarstår initierade Migrationsverket ett seminarium om gäststudenter i februari 2007. Målgruppen för seminariet var huvudsakligen lärosätena. Syf-

tet var att gemensamt skapa bättre förutsättningar för en effektiv handläggning genom att etablera kommunikationsvägar mellan berörda handläggare på Migrationsverket respektive lärosätena, men också att identifiera frågor och områden som lämpar sig för ett mer formellt samarbete. Ett sådant område är huruvida Migrationsverkets handläggare kan få behörighet till systemet för den gemensamma antagningen till engelskspråkiga magister- och masterprogram för sökande från länder utanför EU/EES-området inom ramen för antagningssystemet NyA, och i så fall hur långt behörigheten ska sträcka sig. På detta sätt kan tid och arbete sparas genom att handläggarna på Migrationsverket genom tillgång till systemet kan verifiera att studenten är antagen till en utbildning. Såväl tid för postgång som för bedömning av antagningsbeskedets äkthet kan sparas. Lärosätena kan å sin sida snabbt få besked om att studenten har fått uppehållstillstånd.

Vidare har Migrationsverket under hösten 2007 genomfört en uppföljning till tillståndsenheterna, ambassaderna, lärosätena och en fokusgrupp bestående av utländska studenter vid Stockholms universitet. Syftet med uppföljningen var att identifiera problemområden och flaskhalsar i hanteringen av uppehållstillstånd för utländska studenter. Mot bakgrund av det man kom fram till i uppföljningen sammanställdes en aktivitetsplan som diskuterades med SUHF:s expertgrupp för NyA. Migrationsverket har bland annat för avsikt att börja bifoga sammanfattande översättningar på engelska till sina beslut, samt arbeta för att få till stånd en elektronisk ansökan om uppehållstillstånd. Under våren 2008 genomförs vidare en särskild informationsinsats om utländska studenter som riktar sig till svenska ambassader och konsulat.

Internationella programkontoret och STINT

Den här studien handlar i första hand om de utländska studenter som söker sig till svenska universitet och högskolor på eget initiativ, så kallade *freemovers*. Men redogörelsen för de många myndigheter som på olika sätt arbetar med frågor som rör internationella studenter skulle inte vara komplett utan en kort redogörelse för det Internationella programkontorets (IPK) och Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forsknings (STINT) verksamhet.

IPK är en myndighet som har regeringens uppdrag att ansvara för de EU-program och andra internationella program som regeringen bestämmer. Mest känt är utan tvivel Europeiska unionens utbytesprogram för studenter, Erasmus.

STINT har, som stiftelsens fulla namn låter antyda, till uppgift att främja internationalisering av svensk högre utbildning och forskning. Detta görs främst genom att stiftelsen delar ut ett antal stipendier till doktorander, lärare och forskare.

Högskoleverket koordinerar Erasmus Mundus

Erasmus Mundus är ett samarbets- och mobilitetsprogram inom högre utbildning som syftar till att lansera EU som ett "centre of excellence" för lärande i världen. Programmet består av fyra olika delar: Gemensamt magisterprogram, stipendier till studenter och lärare från tredje land, partnerskap med lärosäten i tredje land samt stöd till marknadsföring.

Högskoleverket informerar om programmet och kan erbjuda stöd och råd till de svenska lärosäten som har för avsikt att tillsammans med lärosäten från andra EU/EES-länder starta konsortium och erbjuda gemensam utbildning. Europeiska kommissionen godkänner ansökan och bidrar med finansiering.

Lärosätenas arbete med internationalisering

Högskoleverket genomförde under år 2004 en tematisk kvalitetsgranskning av lärosätenas arbete med internationalisering. Resultaten presenterades i en rapport³⁵ som beskrev lärosätenas arbete med mål och strategier, organisation och stödssystem, vad lärosätena gör och i vilken omfattning samt vad man uppnått. Högskoleverket gjorde också en bedömning av vilka lärosäten som arbetade bäst med internationalisering. Under 2007/08 genomförs en uppföljning av den tematiska kvalitetsgranskningen. Beskrivningen och bedömningen fokuserar på hur lärosätenas arbete med internationalisering har utvecklats sedan 2004. Resultaten presenteras i en rapport våren 2008 och kommer bland annat att ta upp frågor om språkpolicyer och huruvida lärosätena har vidtagit åtgärder för att genom språkutbildning stödja lärarna för att de ska kunna undervisa i kurser och program som erbjuds på främmande språk.

Riksrevisionen

Under våren 2008 genomför Riksrevisionen en granskning vars syfte är att "belysa och analysera omfattning, styrning och effektivitetsproblem som följer av lärosätenas ökade antagning av internationella studenter". Granskningens huvudsakliga frågeställning är: "Har regeringen styrt och lärosätena utformat den ökade antagningen på ett effektivt sätt?" Granskningen ska vara klar till sommaren 2008.

Regeringen

Regeringens Globaliseringsråd som har till uppgift "att fördjupa kunskaperna, ta fram ekonomisk-politiska strategier och bredda det offentliga samtalet om vad som krävs för att Sverige ska hävda sig väl i en värld präglad av fortsatt

35. En gränslös högskola? Om internationalisering av grund- och forskarutbildning (Högskoleverkets rapportserie 2005:1 R).

snabb globalisering” lyfte redan i sin första rapport³⁶ att Sverige aktivt bör dra till sig internationell kompetens.

Regeringen arbetar i skrivande stund med en proposition om den högre utbildningens internationalisering som kommer under 2008. I propositionen har regeringen för avsikt att ta ställning i vissa policyfrågor. Bland annat ska studieavgifter för studenter utanför EES-området tas upp.

Mot bakgrund av att frågan om studieavgifter står högt upp på den politiska dagordningen så behandlas denna fråga inte närmare i den här rapporten. Högskoleverket har dock tillsammans med SI i den pågående debatten drivit åsikten att Sverige bör införa studieavgifter för att ge status till utbildningarna och höja attraktiva utbildningars ekonomiska resurser. Myndigheterna anser vidare att studieavgifter ska kompletteras med ett omfattande stipendieprogram för att lärosätena ska kunna rekrytera de bästa studenterna utan att behöva ta hänsyn till deras betalningsförmåga.

En annan omdiskuterad fråga är möjligheten för de utländska studenterna att stanna kvar och arbeta i Sverige efter avslutad examen. Idag är huvudregeln att studenter utanför EES-området ska åka tillbaka till sitt hemland efter avslutade studier. Detta har kritiserats, främst med skälen att om Sverige bekostar deras utbildning så ska vi väl också ge studenterna en möjlighet att stanna kvar och arbeta. Idag måste studenterna åka tillbaka till sitt hemland för att söka uppehållstillstånd för arbete i Sverige. En till synes dyr och tidskrävande process. Migrationsverket har dock, i väntan på att en proposition om ändringar i Utlänningslagen ska lämnas till Riksdagen innan sommaren 2008, ändrat sin praxis och tillåter utländska studenter att ansöka om uppehållstillstånd för arbete inifrån Sverige så länge deras uppehållstillstånd för studier är giltigt. Normalt sträcker sig dock ett uppehållstillstånd för studier endast en eller ett par veckor efter terminens slut. För att en internationell student ska kunna utnyttja denna begränsade möjlighet att söka uppehållstillstånd för arbete utan att behöva återvända till sitt hemland krävs därför i praktiken att studenten får arbete innan denne är klar med sina studier.

Behov av ökat samarbete och samordning

Som genomgången ovan visar så är trenden med ett ökande antal utländska studenter som söker sig till en akademisk utbildning globalt föremål för stora politiska intressen och förhoppningar. Sverige, svenska universitet och högskolor och de utländska studenter som söker sig hit berörs av politiska initiativ såväl från EU som från den svenska regeringen. Som en följd av detta har flera, för att inte säga många, myndigheter och organisationer ett intresse och ansvar för de utländska studenterna i Sverige.

Om de fromma förhoppningar den svenska regeringen och många med den ställer till de utländska studenterna – att de ska bidra till att Sverige står

36. Kunskapsdriven tillväxt (Ds 2007:38).

sig väl i den globala konkurrensen genom nya nätverk som leder till gränsöverskridande projekt och resultat inom forskning, och som i sin tur leder till nyföretagande, tillväxt och välfärd – så krävs att vi samordnar Sveriges insatser mer strategiskt.

Högskoleverket anser att Sverige ska ha ambitionen att rekrytera de bästa utländska studenterna och låta deras medverkan i utbildningen vara kvalitetsdrivande. Idag saknas en strategi för hur Sverige ska uppnå dessa mål. Ett första steg är att genom ökad kunskap skapa förutsättningar för samsyn och effektiva åtgärder.

Högskoleverket anser att det behövs ökat samarbete och samordning mellan de myndigheter och organisationer som arbetar med frågor som rör de internationella studenterna. En gemensam strategi behöver tas fram liksom en tydlig arbetsfördelning mellan myndigheter och organisationer i deras arbete mot gemensamma mål.